

KISS BENEDEK: GAZDÁTLAN ÉVSZAK

Végre egy valóban fiatal költő! — örvendett Kiss Ferenc a Kortárs-ban, amikor elolvasta Utassy József kötetét. Furcsa volt ezt hallani, de aztán, szempontjait mérlegelve, igazat kellett néki adni. Valóban nehéz lett volna a *Tüzem, lobogóm*-nak párját találni. Most azonban bátran jelenthetjük, hogy itt van már a másik is, a *Gazdátlan évszak*. Szerzője Kiss Benedek.

Ritka természet. Tartózkodó, kevés szavú, csöndes. Szeret nézelődni, magát a világnak átadni. Képzetele önfeledten játszik, mindennek utánairamodik, elfut másfelé, gyönyörködik, nevet felszabadultan, s már bánat felhőzi, versei üdén teltek, fűtől, virágtól illatosak, váratlan csodáktól fényesek. Szivárványlő kedély, mindennel testvériséget teremtő szeretet, habzó életkedv mutatja magát a *Gazdátlan évszak*-ban.

Ritka természet volna? Az. Mert van ereje ahhoz, hogy most, az extremitások idején, azok vonzásában is, akik az emberi világ széthullását, romlását egyetlen esélyként tárgyiasítják, s kedvtelve részletezik a humánium züllését, saját ösztöneire, hajlamaira figyeljen, hogy igazi valóját a maga teljességében érvényesítse.

Itt van a *Dobog az eső*. Zárt, tiszta vers. Játékoság ragyogtatja a nyitó metaforát: „*Dobog az eső / kikötött / csikó a századok / fölött*”, s az csendíti a szakasz végi mosolyra ingerlő rímet is: „*milliópatás ló melyet / milliópatás ló ellett.*” Futtatja Kiss Benedek a csikót 5/3 tagolású sorokban. S az, mintha meg-meghökölne, hogy csattogva, zengve újra nekilendüljön — váratlan ritmusváltásokkal szólnak a versszakaszok. Ez a tánc, a hangzók gazdag muzsikája, a szilaj életöröm látványa készíti elő a kiszolgáltatottságot megjelenítő harmadik szakaszt: „*Az ember bújik / felsajog / kopog az eső / jég kopog / az ember bújna nem lehet / röntgenezik a fellegek.*” Érdemes megfigyelni — a *Gazdátlan évszak* verseinek sajátosságáról van szó —, hogy milyen életszerűen fejlődik az új helyzet! Az eső elől való félrehúzódnak önkéntelensége, természetessége az első síkon, a *felsajog* ige azonban már mélyebb jelentésre kapcsol, bajsejtelmeket ébreszt, majd a jég megjelenésével tudatosít is. Az életöröm képzete, a csikó, egy csikorgó szakaszban átváltozik kíméletlen hatalommá, emberre támadó romlásá. A vers eredeti, indító anyagából szervesen kibontakozó szituáció lélegzetelkiesztően közelről ígéri a halált: „*Idegrendszeremen / műszer van / villám ha cikkan / diagram / hegyezett dárdája szívnek áll / egy iramlás és beletalál.*” A három főnév, a röntgen, a műszer s a diagram jelezte kórházban, a konkrét valóság közegében ez a látomássá növvő vihar ébreszt a pusztulás esélyére. A heveny megrendültséget a nyitó és záró szakasz szövegének különbsége jelzi. Ami ott még századok távolában dobogott, az most itt toporzékol „*a föld a / szív fölött*” elűzhetetlenül.

A létezésélmény ilyen távol eső pontjait egyetlen, konkrét élethelyzetet kibontó versszituációban tárgyiasítani nemcsak leleményesség kérdése. Itt szabad és erős tehetségnek, gátlástalan beremtőkedvnek kell működnie.

Aminthogy működik is. Figyeljük meg: egyetlen szakaszban képes a heves undor, a félelemmé átcsapó szorongás, a tartózkodó önsajnálát, a felbuzgó, szinte el-

érzékenyült szeretet, s általuk kétségbeejtő kivetettsége megérzékitésére: „*zűmmög a neon, gépi döglég / belémfülő világ fölött, / befulladt, ostromba kazalból / a szívem elősündörög.*” (Hangszerből kihajló muzsika) Képei, ahogy ez a négy sor is, az élet-érzés teljességére vallanak, s folyton tisztuló, növekvő érzékenységre. Ilyeneket ír: „*bakfis szellő, / feszes, / bár lomha, / csöcsbügyösen jó / csecs-ringatózva.*” (Gyermekrajzok) Aztán: „*Megetette anyám a kályhát / kárál a tűz mint a tyúkólak.*” (Hűség) Bármerre nézünk, mindenütt a létben való otthonosság, a világgal való bensőséges kapcsolat jeleit látjuk. Itt „*a nap szomszédolni kullóg*” (Ősök lármája, békéje); „*évszakok, vadnyulak, őzek / surranó lépte / csendíti a füveket*” (Véragancs-szarvas); a „*boker leget*” (Zord egek); s a „*tárt ablak ágyásában csillagpallánták, / mécs-virágok, / lángragyúlt égi saláták*” sorakoznak. (Elégia négy tételben)

Az, hogy létét — ahogy Juhász Ferenc írja Kiss Benedekről szólva — „színeiben, illatában és virágzásában látja és érzi”, hogy „képei, vers-lényei, vers-létezői pontosak, színesek, eredendő színükben és alakjukban jelentkezők, szinte szagolhatók és tapinthatók, mint a természet létezői” (Költők egymás közt, Bp. 1970. 178. l.), az magában is eleget mond annak, aki figyelemmel kíséri e nemzedék kibontakozását. A *Gazdátlan évszak* azonban olyan sajátosságot is mutat, ami csak költészetünk fő vonulatának képviselőit jellemzi: közösségteremtő, közösségbe fogó hajlamot.

Ez a hajlam, ha indulattá, gondolatná tisztul, azon nyomban versképző erő is, de ha véletlen nem az, a vers esztétikai hatását akkor is meghatározó tényező. A *Csönd fekélyei*, a *Caratina*, a *Sziget*, az *Örök Betlehem*, de a költemények java része ezt közvetlenül mutatja. Érdekes viszont a *Füst száll*.

Érdekes, mert a két kijelentő mondattal felvázolt vershelyzet éppen a kirabolt, felégetett élet romjait mutatja: „*A sebekig söpört hombárokat / fölhasogatja / tüzelőfávé a vákuum. / Füst száll a tűnődés szigeteiről, / nem hodor áldozat füstje, / nem kéményfüst.*” Száraz, rideg kép, de érezni még az ember testmelegét, szárnyaszegett, alig tagolható, magyaros sejtelmű ritmus, tompán alliteráló zöngétlen részhangok — e ponton a fiatal költők túlnyomó többsége szinte magától értetődően, s megfellebbezhetetlenül mitizálná a romlást, azt a látszatot keltve, mintha valami elháríthatatlan ítélet teljesedne be rajta. Nem így Kiss Benedek. Egy, már a látomások övezetébe emelkedő sorral — „*Íme az ujjam fölmered csontosan*” — megállítja a pusztulás képeinek éppen a gondolatritmus nyomatékával nekilendülő folyamát, hogy a beálló csöndben tisztábban érthessük: eldöntetlen a helyzet, s a megoldáshoz bennünket szólít. „*Íme az ujjam fölmered csontosan: / ki fészít rá napfény-vitorlát / menekíteni kések közül / a mindennapi csöpp reményt!*” A kérdés, akár a végveszélybe kerültek kiáltása is, a bizakodás, a remény megnyilvánulása: Van segítség, lenni kell segítségnek. S az, hogy a kérdés felszólítással szigorodik, azt bizonyítja, hogy az emberi esélye nemcsak a rossz, s a rosszabb közt mutat alkalmat a választásra.

Sokat lehetne még írni a *Gazdátlan évszak* című kötetről, ahogy bizonyára fognak is. Szólnak majd egy-egy elemzés közben a megformálás anyagszerűségéről, arról a képességről, amivel Kiss Benedek a vers anyagának sugallmaihoz, belső törvényeihez tud igazodni, elmélyítve és megsokszorozva egyszersmind a mű hatáslehetőségeit, jelentésrétegeit. És szólnak majd az ügyetlen megoldásokról is, a némelykor felbukkanó reminiscenciákról. Mind arra jó, hogy jelezze: gyötrelmes küzdelem zajlik a kifejezésért, a tiszta beszédért, amivel ember és magyar voltát tanúsíthatja, vállalt feladatait betöltheti, beválthatja a *Nyelvemre levelet tépek* ígéretét: „*Az vagyok én csak mi ezután jön.*” (Kozmosz, 1971.)

B. VARGA LAJOS